

Резюме

Кишко-Ерлі О. Б. Ответственность за вред, нанесенный космическими объектами с ядерными источниками энергии на борту.

Определяются основные требования к применению космических ядерных источников энергии для энергообеспечения космических миссий, рассматривается существующий режим международной космической ответственности за вред, нанесенный космическими объектами с ядерными источниками энергии на борту, а также обосновывается целесообразность применения в будущем в таких случаях отдельных положений международного режима гражданской ответственности за ядерный ущерб.

Ключевые слова: космические объекты с ядерными источниками энергии на борту, ядерная установка, гражданская ответственность за ядерный ущерб, международная космическая ответственность, ядерные источники энергии.

Summary

Kyshko-Yerli O. Liability for damage, caused by space objects with nuclear sources of energy on board.

It is defined main requirements for space nuclear sources of energy usage for energy supply of space missions. Also it is analyzed current regime of international space liability for damage caused by space objects with nuclear sources of energy on the board and it is grounded reasonability of application in the future in such cases particular provisions of international regime of civil liability for nuclear damage.

Key words: space objects with nuclear sources of energy on the board, nuclear facility, civil liability for nuclear damage, international space liability, nuclear sources of energy.

УДК:349.6:504(477)

В. О. ЮРЕСКУЛ

Вікторія Олександрівна Юрескул, кандидат юридичних наук, доцент, доцент Національного університету «Одеська юридична академія»

**ЩОДО КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПІДХОДІВ
ДО ПРЕДМЕТА ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА УКРАЇНИ**

Провідні науковці в галузі екологічного права слушно звертають увагу на необхідність перегляду концептуальних наукових підходів, зокрема щодо об'єктного складу екологічних правовідносин¹. В юридичній літературі дискутується питання про те, чи є об'єктом еколого-правової охорони людина. З одного боку, зазначається, що сучасне екологічне право не здатне захистити власне людину, оскільки вона не визначається її об'єктом, лише окремі немайнові блага людини – життя і здоров'я – підлягають державній охороні від негативного впливу несприятливої екологічної обстановки². З іншого боку, стверджується, що оскільки життя і здоров'я людей підлягають державній охороні від негативного впливу несприятливої екологічної обстановки, то власне людина є об'єктом еколого-правової охорони³.

У зв'язку із вищезазначеним виникає питання, як саме співвідносяться життя і здоров'я людини з власне людиною. Здоров'я та життя людини разом з честю, гідністю і діловою репутацією; ім'ям (найменуванням); авторством; свободою літературної, художньої, наукової і технічної творчості ст. 201 Цивільного кодексу України⁴ відносять до особистих немайнових благ.

Під час дослідження проблематики об'єкта особистого немайнового права на сприятливе навколишнє природне середовище ставиться питання про його майновий характер. Відповідь на нього полягає у тому, що у розумінні Цивільного кодексу України навколишнє природне середовище є матеріальним благом і немає причин стверджувати, що особисті немайнові права не можуть виникати з приводу матеріальних благ. При цьому звертається увага на не характерність проблеми відмежування особистого немайнового блага від фактора об'єктивної дійсності для таких особистих немайнових благ, як життя і здоров'я людини, оскільки у них, на відміну від навколишнього природного середовища, не існує, так би мовити, фізичного відповідника, до якого (чи його окремих складових) можна доторкнутися⁵. Однак із такою позицією навряд чи можна погодитися. Дійсно, виходячи з семантичного тлумачення термінів «нематеріальний», «майновий», немайнове благо – таке, що не засноване на матерії, не є матерією і не зводиться до матерії; немайнове благо не може бути матеріальним. Однак, чи викликає сумнів матеріальний характер тіла людини або його частин? Їх захворювання чи відсутність є цілком матеріальними речами, більше того, у разі відмови функціонування такої складової тіла людини, як мозок, зникає власне людина, яка не є, безумовно, річчю, майном, однак являє собою об'єкт цілком матеріальним. Людина має природне походження, є частиною навколишнього природного середовища. Життя людини без матерії взагалі не уявляється можливим. Вбачається, що позиція щодо сприятливого навколишнього природного середовища як немайнового блага природного походження, що має ідеальну форму, яка збігається з матеріальною, тобто носієм його є навколишнє природне середовище⁶, може бути актуальною і щодо життя та здоров'я людини. Носієм ідеальних форм – життя і здоров'я людини – є матеріальне тіло людини.

Отже, якщо ми говоримо про те, що життя і здоров'я людей підлягають державній охороні від негативного впливу несприятливої екологічної обстановки, то маємо на увазі, що власне людина є об'єктом еколого-правової охорони.

На шляху до перегляду концептуальних наукових підходів до об'єктного складу екологічних правовідносин слушно пропонується розглядати людину складовою частиною природи, зважаючи на її біологічне походження та неможливість існування без природи⁷. У такому контексті людина як складова частина природи знову ж таки виступає об'єктом еколого-правової охорони.

Більше того, не лише людина, а й суспільство є продуктом розвитку природи і залишається її частиною⁸. На засадах документів Організації Об'єднаних націй формується новаційний науковий підхід до розуміння взаємин суспільства і природи – екоцентричний, що розглядає існування суспільства як невід'ємний елемент природи, яка розвивається за своїми законами⁹. Можливо припустити, що у подальшому знайдуться навіть аргументи на підтримку позиції щодо необхідності еколого-правової охорони суспільства подібно до збереження цілісності природних угруповань диких тварин.

Не викликає заперечення, що навколишнє природне середовище є об'єктом еколого-правової охорони. Проте ставиться під сумнів можливість його існування на сьогодні. Зазначається, що природа у чистому вигляді вже практично не існує, понад 90 % екосистем у світі штучні; під впливом науково-технічного прогресу сформувалося нове антропогенно-природне оточення, яке й отримало назву «середовище» (англ. – *environment*)¹⁰. При цьому до складу «навколишнього середовища» включають побутове та виробниче середовище¹¹. Українським еквівалентом цього терміна є термін «довкілля». У буквальному розумінні воно означає те, що навкруги, оточує людину і може включати як об'єкти довколишнього природного, так і виробничого, побутового, антропогенного походження¹².

Згідно з Конституцією України¹³ кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля. При цьому під довкіллям у даному випадку слід розуміти все, що оточує людину, як природного, так і антропогенного походження¹⁴. Підтвердженням цієї тези є і зміст ст. 293 Цивільного кодексу України, відповідно до якої право на безпечне для життя і здоров'я довкілля включає в себе право фізичної особи на безпечні для неї продукти споживання (харчові продукти та предмети побуту), а також право на належні, безпечні і здорові умови праці, проживання, навчання тощо.

Навряд чи можна погодитися з думкою про те, що у ст. 50 Конституції України міститься логічна помилка і слід було використати термін «навколишнє природне середовище», а не «довкілля»¹⁵. Така позиція може призвести до невиправданого звуження конституційного права людини. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р.¹⁶ визначає навколишнє природне середовище як сукупність природних і природно-соціальних умов та процесів. Закон передбачає, що охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, а також забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини – невід'ємна умова сталого економічного та соціального розвитку України. Гарантування екологічно безпечного середовища для життя і здоров'я людей віднесено Законом до основних принципів охорони навколишнього природного середовища.

Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу є пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу та пріоритетною складовою правової реформи в Україні. У законодавстві Європейського Союзу поняття довкілля визначається у вузькому і у широкому сенсі. У вузькому сенсі довкілля становлять лише природні ресурси. У широкому – поняття довкілля включає природні ресурси, людей, техногенні речі¹⁷. Хоча Договір про заснування Європейської Спільноти від 25 березня 1957 р.¹⁸ не містить чіткого визначення поняття довкілля, виходячи з положень ч. 1 ст. 174 та ч. 2 ст. 175 Договору, можна стверджувати, що довкілля включає в себе природні ресурси (наприклад, воду), елементи, створені людиною (наприклад, відходи), та самих людей¹⁹. Заключний акт Ради з безпеки та співробітництва в Європі від 1 серпня 1975 р.²⁰ закріплює, що співпраця з питань навколишнього середовища передбачає наступні сфери: боротьба із забрудненням повітря, охорона вод від забруднення і використання прісних вод, охорона морського середовища, ґрунту і використання земель, охорона природи і заповідники, поліпшення стану навколишнього середовища в населених районах. Остання з перелічених сфер включає в себе проблеми навколишнього середовища, пов'язані з транспортом, житловими районами, виробничими зонами, розвитком міст та їх плануванням, з системами водопостачання і каналізації; оцінку шкідливого впливу шуму і методи боротьби з шумом; збір, обробку та утилізацію відходів; дослідження в сфері заміників речовин, що біологічно не розкладаються. Отже, можна зробити висновок, що у законодавстві Європейського Союзу поняття «довкілля» частіше вживається у широкому сенсі²¹, що має бути враховане під час адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

Слід звернути увагу, що в Основних засадах (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року, затверджених Законом від 21 грудня 2010 р.²², йдеться лише про основні засади забезпечення біобезпеки (зокрема, шляхом розроблення нормативно-правових актів у сфері поводження з генетично модифікованими організмами та провадження генетично-інженерної діяльності); запровадження системи екологічного маркування товарів і продуктів харчування (що, до речі, віднесено до завдань з досягнення цілі безпечного для здоров'я людини стану навколишнього природного середовища); завдання щодо впровадження систем екологічного управління (ДСТУ ISO 14001:2006 «Системи екологічного керування. Вимоги та настанови щодо застосовування»²³ (п. 3.5) визначає «довкілля, навколишнє середовище (*environment*)» як середовище, в якому функціонує організація, охоплюючи атмосферне повітря, водні об'єкти, земельні ділянки, природні ресурси, флору, фауну, людей, а також взаємозв'язки між ними; при цьому «сере-

довище» в цьому контексті простягається від середовища організації до глобальної системи). На наш погляд, в Основних засадах, на жаль, не приділено достатньої уваги еколого-правовій охороні людини, забезпеченню екологічної безпеки її життєдіяльності, що потребує виправлення.

Такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей, визначається Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» (ст. 50) як екологічна безпека. Об'єктом екологічної безпеки, згідно із законодавством, є людина та її конституційні права і свободи²⁴. До відносин, де має бути забезпечено екологічну безпеку відносять, зокрема, відносини у сфері виробництва і обігу продуктів харчування, лікарських засобів, відносини щодо запобігання та реагування на надзвичайні ситуації техногенного і природного характеру тощо²⁵.

Хоча, що є об'єктом екологічної безпеки – суспільні відносини, стан здоров'я індивідів, стан навколишнього середовища або вся зазначена сукупність об'єктів, – трактується дослідниками різноманітно. Досить визнаним у спеціальних дослідженнях є той факт, що предметний зміст екологічної безпеки є більш широким, ніж охорона навколишнього середовища, оскільки включає в себе не тільки забезпечення сприятливого стану навколишнього середовища, а й забезпечення екологічних інтересів і потреб людини, суспільства і держави. Таке узагальнююче сприйняття екологічної безпеки, безумовно, передбачає великий комплекс різноспрямованих механізмів її забезпечення: санітарно-епідеміологічних, гігієнічних, технологічних тощо²⁶.

Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994 р.²⁷ справедливо відносять до одного з основних джерел екологічного права. Закон визначає санітарне та епідемічне благополуччя населення як стан здоров'я населення та середовища життєдіяльності людини, при якому показники захворюваності перебувають на усталеному рівні для даної території, умови проживання сприятливі для населення, а параметри факторів середовища життєдіяльності знаходяться в межах, визначених санітарними нормами. Середовище життєдіяльності людини – це сукупність об'єктів, явищ і факторів навколишнього середовища (природного і штучно створеного), що безпосередньо оточують людину і визначають умови її проживання, харчування, праці, відпочинку, навчання, виховання тощо. Фактори середовища життєдіяльності – це будь-які біологічні (вірусні, пріонні, бактеріальні, паразитарні, генетично модифіковані організми, продукти біотехнології тощо), хімічні (органічні і неорганічні, природні та синтетичні), фізичні (шум, вібрація, ультразвук, інфразвук, теплове, іонізуюче, неіонізуюче та інші види випромінювання), соціальні (харчування, водопостачання, умови побуту, праці, відпочинку, навчання, виховання тощо) та інші фактори, що впливають або можуть впливати на здоров'я людини чи на здоров'я майбутніх поколінь.

У разі вузького трактування поняття довкілля, не віднесення людини до об'єктів еколого-правової охорони, постає питання: якою галуззю права регулюються суспільні відносини щодо санітарного та епідемічного благополуччя населення, середовища життєдіяльності людини? До якої галузі права належать норми санітарного законодавства в юридичній літературі досліджено недостатньо. Можна стверджувати, що санітарного права як такого не існує. У літературі можна зустріти пропозицію щодо визнання існування в системі права України санітарно-епідеміологічного права²⁸. Однак ця позиція вбачається недостатньо аргументованою. Безумовно, галузі законодавства впливають на формування галузей права і виступають в якості їх передумов, являючи собою певну нормативно-правову базу для їх формування, однак для існування самостійної правової галузі у правовій системі необхідна наявність: предмета правового регулювання, методів їх регулювання, джерел законодавства та заінтересованості суспільства у виділенні відповідної галузі права як самостійної правової єдності²⁹.

На сьогодні визнаним є існування санітарного законодавства. А. М. Гринзовський санітарне законодавство визначає як сукупність нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини, що виникають у сфері забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення; які видаються органами державної влади, встановлюють санітарні правила і норми, а також права та обов'язки органів охорони здоров'я у сфері організації та проведення державного санітарного нагляду та санітарно-протиепідемічних заходів, які є обов'язковими для виконання усіма учасниками правовідносин, незалежно від їх юридичного статусу. Санітарним законодавством передбачено визначення показників безпеки, за якими здійснюють державний санітарно-епідеміологічний нагляд, встановлення медичних критеріїв безпеки (показників), особливостей умов використання, застосування, зберігання, транспортування, утилізації, знищення об'єктів, що підлягають санітарно епідеміологічній експертизі. У цілому санітарне законодавство охоплює практично всі сфери життєдіяльності людини, зокрема: охорону здоров'я (в тому числі організацію проведення санітарно-епідеміологічного нагляду); освіту; охорону навколишнього середовища; громадське харчування і організацію харчування; оборону та безпеку держави; будівництво, виробничо-промислову сферу тощо³⁰.

Слід зазначити, що підходи до визначення предмета медичного права неоднорідні, однак більшість авторів займають позицію, згідно з якою суспільні відносини, що регулюються за допомогою санітарного законодавства, не відносять до медичного права. Б. О. Логвиненко предмет медичного права визначає як суспільні відносини, що виникають у сфері медицини, до яких слід включити: відносини, що стосуються прав і обов'язків фізичних осіб, відносини внутрішньої організації; деліктні відносини; відносини щодо медичного страхування; відносини у сфері трансплантології, фармакології, протезування і т.п.; зовнішньоорганізаційні відносини³¹.

Н. Б. Болотіна під предметом медичного права розуміє якісно своєрідний комплекс суспільних відносин, які виникають у результаті безпосереднього впливу на людину медичними засобами. Тобто, предметом медичного права виступають суспільні відносини, що виникають при наданні медичної допомоги. До таких належать відносини з приводу надання усіх видів медичної допомоги; відносини щодо забезпечення хворих

лікарськими засобами, протезно-ортопедичними, корегуючими засобами, слуховими апаратами; відносини з приводу проведення медичної експертизи, біомедичних дослідів на людині. Усі інші відносини, що так чи інакше пов'язані з медичними, до предмета цього права не входять (наприклад, відносини щодо промислової санітарії, санітарного нагляду, медичного страхування, організації медичних закладів, співвідношення компетенції між окремими структурними ланками таких закладів)³².

Отже людина, її життя та здоров'я є найвищою соціальною цінністю, а яка галузь права займається питаннями її охорони, чітко не визначено. На наш погляд, норми, що містяться в санітарному законодавстві, є нормами екологічного права, відносини щодо забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення входять до складу суспільних відносин щодо забезпечення екологічної безпеки, які регулюються екологічним законодавством.

Таким чином, під час перегляду концептуальних наукових підходів в екологічному праві України: власне людину слід визнати об'єктом еколого-правової охорони (зокрема як складову частину природи та об'єкт екологічної безпеки); об'єктом еколого-правової охорони слід визнати навколишнє середовище або довкілля, до складу якого входять природне, побутове та виробниче середовище; відносини щодо безпечності для людини продуктів споживання (харчових продуктів, предметів побуту, лікарських засобів тощо) слід розглядати у складі відносин щодо забезпечення екологічної безпеки; відносини щодо забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення слід визнати такими, що входять до складу суспільних відносин щодо забезпечення екологічної безпеки, які регулюються екологічним правом.

¹ *Краснова М. В.* Об'єкти екологічного права: науково-методологічні аспекти / М. В. Краснова // Розвиток наук земельного, аграрного, екологічного та природоресурсного права : зб. наук. праць «Круглого столу» (19 жовтня 2012 р.) / за ред. Г. І. Балюк, М. В. Краснової, А. М. Мірошніченка, В. В. Носіка. – 2012. – С. 63–74. – С. 68. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://law.univ.kiev.ua/science.html>

² *Краснова М.* Методологічні засади сучасного екологічного права / М. Краснова // Вісник Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка. – 2012. – № 7. – Вип. 92. – С. 5–8. – С. 6. – (Серія «Юридичні науки»).

³ Екологічне право України: Академічний курс : підруч. – 2-ге вид. / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : Видавництво «Юридична думка», 2008. – 720 с. – С. 13.

⁴ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40. – Ст. 356.

⁵ *Матвійчук А. О.* Об'єкт особистого немайнового права на сприятливе навколишнє природне середовище: проблемні питання / А. О. Матвійчук // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України [Текст] : зб. наук. праць. – 2013. – № 3. – С. 68–73. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nzizvru_2013_3_15.pdf

⁶ *Арзуманян А. Б.* Нематериальные блага как объекты гражданских прав : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / А. Б. Арзуманян. – Ростов-на-Дону, 2008. – 33 с. – С. 12.

⁷ *Краснова М. В.* Об'єкти екологічного права: науково-методологічні аспекти / М. В. Краснова // Розвиток наук земельного, аграрного, екологічного та природоресурсного права : зб. наук. праць «Круглого столу» (19 жовтня 2012 р.) / за ред. Г. І. Балюк, М. В. Краснової, А. М. Мірошніченка, В. В. Носіка. – 2012. – С. 63–74. – С. 67. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://law.univ.kiev.ua/science.html>

⁸ *Каракаш І. І.* Проблеми предмета природоресурсового права та його формування як комплексної правової галузі / І. І. Каракаш // Наукові праці Одеської національної юридичної академії. – Одеса : Юрид. л-ра, 2004. – Т. 3. – С. 134–146. – С. 134.

⁹ *Краснова М.* Методологічні засади сучасного екологічного права / М. Краснова // Вісник Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка. – 2012. – № 7. – Вип. 92. – С. 5–8. – С. 6. – (Серія «Юридичні науки»).

¹⁰ Екологічне право України: Академічний курс : підруч. – 2-ге вид. / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : Вид-во «Юридична думка», 2008. – 720 с. – С. 11.

¹¹ *Голинченко А. К.* Понятие, предмет и система экологического права в широком смысле слова // Экологическое право России : сб. материалов научно-практической конференции 1995–1998 г. – М. : Зерцало, 1999. – С. 318–320. – С. 318.

¹² *Кобецька Н. Р.* Екологічне право України : навч. посіб. / Н. Р. Кобецька. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 352 с. – С. 27.

¹³ Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

¹⁴ *Євстігнєєв А. С.* Щодо підстав розмежування природоохоронних правовідносин та правовідносин забезпечення екологічної безпеки / А. С. Євстігнєєв // Розвиток наук земельного, аграрного, екологічного та природоресурсного права : зб. наук. праць «Круглого столу» (19 жовтня 2012 р.) / за ред. Г. І. Балюк, М. В. Краснової, А. М. Мірошніченка, В. В. Носіка. – 2012. – С. 26–30. – С. 29. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://law.univ.kiev.ua/science.html>

¹⁵ *Матвійчук А. О.* Особисте немайнове право на сприятливе навколишнє природне середовище: проблеми понятійного апарату / А. О. Матвійчук // Юридична наука. – 2012. – № 12. – С. 21–28. – С. 25. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/jnn_2012_12_7.pdf

¹⁶ Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546.

¹⁷ Environmental Liability Directive of 2004 Traditional Administrative Mechanisms with a New Name: LL.M. Master Degree Thesis / Reiners Katharina; Faculty of Law, University of Iceland, August 2009. – 111 p. (P. 8–13) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://skemman.is/stream/get/1946/4605/13287/1/Katharina_Reiners.pdf

¹⁸ Договір про заснування Європейської Спільноти від 25 березня 1957 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_017

¹⁹ *Thornton J., Beckwith S.* Environmental Law. – 2nd edition. – London: Sweet & Maxwell, 2004. – 447 p. – P. 4.

²⁰ Заключний акт Ради з безпеки та співробітництва в Європі від 1 серпня 1975 року // Офіційний вісник України. – 2005. – № 4. – Ст. 266.

²¹ *Reiners K. The Environmental Liability Directive of 2004 Traditional Administrative Mechanisms with a New Name: LL.M. Master Degree Thesis / Reiners Katharina; Faculty of Law, University of Iceland, August 2009. – 111 p. (P. 13) http://skemman.is/stream/get/1946/4605/13287/1/Katharina_Reiners.pdf*

²² Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України від 21 грудня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011 – № 26. – Ст. 218.

²³ Системи екологічного керування. Вимоги та настанови щодо застосування: ДСТУ ISO 14001:2006 – На заміну ДСТУ ISO 14001-97 – [Чинний від 2006-05-15]. – К. : Держспоживстандарт України, 2006. – 17 с. – (Національний стандарт України).

²⁴ *Краснова Ю. А. Деякі аспекти розвитку науково-правових підходів до визначення екологічної безпеки / Ю. А. Краснова // Розвиток наук земельного, аграрного, екологічного та природоресурсного права : зб. наук. праць «Круглого столу» (19 жовтня 2012 р.) / за ред. Г. І. Балюк, М. В. Краснової, А. М. Мірошниченка, В. В. Носіка. – 2012. – С. 74–86. – С. 83 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://law.univ.kiev.ua/science.html>*

²⁵ *Євтігнєєв А. С. Вказана праця. – С. 28–29.*

²⁶ *Клюканова Л. Г. Об экологической безопасности гражданского общества / Л. Г. Клюканова // Ученые записки юридического факультета. – 2012. – Вып. 27 (37). – С. 5–16. – С. 5, 10.*

²⁷ Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24 лютого 1994 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 27. – Ст. 218.

²⁸ *Корнієць В. В. Адміністративно-правові основи відповідальності за правопорушення у санітарно-епідеміологічній сфері в контексті адміністративно-правової реформи в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / В. В. Корнієць. – Запоріжжя, 2010. – 20 с. – С. 9–10.*

²⁹ *Каракаш І. І. Щодо складових предмету та визначення поняття сучасного земельного права України / І. І. Каракаш // Розвиток наук земельного, аграрного, екологічного та природоресурсного права : зб. наук. праць «Круглого столу» (19 жовтня 2012 р.) / за ред. Г. І. Балюк, М. В. Краснової, А. М. Мірошниченка, В. В. Носіка. – К., 2012 – С. 263–270. – С. 267 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://law.univ.kiev.ua/science.html>*

³⁰ *Гринзовський А. М. Санітарне законодавство України: генезис та тенденції розвитку : дис. ... д-ра мед. наук: 14.02.01 / Анатолій Михайлович Гринзовський ; Національний медичний університет імені О. О. Богомольця. – К., 2015. – 523 с. – С. 293–294 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nmu.ua/files/radi/grinzovsky_disert.pdf*

³¹ *Логвиненко Б. О. До питання про предмет медичного права України / Б. О. Логвиненко // Європейські перспективи. – 2012. – № 4 (1). – С. 74–78 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/evpre_2012_4\(1\)_15.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/evpre_2012_4(1)_15.pdf)*

³² *Болотіна Н. Б. Медичне право у системі права України / Н. Б. Болотіна // Право України – 1999. – № 7. – С. 116–121. – С. 117.*

Резюме

Юрескул В. О. Щодо концептуальних підходів до предмета екологічного права України.

У статті звертається увага на необхідність перегляду концептуальних наукових підходів щодо предмета екологічного права України, зокрема, стосовно об'єктного складу екологічних правовідносин. Автор робить висновок, що людину слід визнати об'єктом еколого-правової охорони (як складову частину природи та об'єкт екологічної безпеки); об'єктом еколого-правової охорони слід визнати навколишнє середовище або довкілля, до складу якого входять природне, побутове та виробниче середовище; відносини щодо безпечності для людини продуктів споживання (харчових продуктів, предметів побуту, лікарських засобів тощо) необхідно розглядати у складі відносин щодо забезпечення екологічної безпеки; відносини щодо забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення слід визнати такими, що входять до складу суспільних відносин щодо забезпечення екологічної безпеки, які регулюються екологічним правом.

Ключові слова: екологічне право, предмет екологічного права, об'єкти еколого-правової охорони, навколишнє середовище, довкілля, екологічна безпека.

Резюме

Юрескул В. А. Относительно концептуальных подходов к предмету экологического права Украины.

В статье обращается внимание на необходимость пересмотра концептуальных научных подходов к предмету экологического права Украины, в частности объектного состава экологических правоотношений. Автор делает вывод, что человека следует признать объектом эколого-правовой охраны (как часть природы и объект экологической безопасности); объектом эколого-правовой охраны следует признать окружающую среду, в состав которой входят естественная, бытовая и производственная среда; отношения по безопасности для человека продуктов потребления (пищевых продуктов, предметов быта, лекарственных средств и т.п.) необходимо рассматривать в составе отношений по обеспечению экологической безопасности; отношения по обеспечению санитарного и эпидемического благополучия населения следует признать входящими в состав общественных отношений по обеспечению экологической безопасности, регулирующихся экологическим правом.

Ключевые слова: экологическое право, предмет экологического права, объекты эколого-правовой охраны, окружающая среда, экологическая безопасность.

Summary

Yureskul V. Regarding the conceptual approaches to the subject of environmental law of Ukraine.

The article draws attention to the necessity to revise the conceptual scientific approaches to the subject of environmental law of Ukraine, in particular, the object composition of environmental relationships. The author concludes that a person should be recognized as an object of protection by environmental law (as a part of nature and the object of environmental safety); the environment, that includes natural, home and work environment, should be recognized as an object of protection by environmental law; relationship in the field of safety of the consumption goods (food, household items, medicines, etc.) for man should be considered as relationships in the field of environmental safety; relationships in the field of sanitary and epidemic safety ensuring of the population should be recognized as part of the social relations on environmental safety regulated by environmental law.

Key words: environmental law, subject of environmental law, objects of protection by environmental law, environment, environmental safety.